

Nälkämaan kuvia.

Viena-Aunukselle kirjoittanut *Onttoni Miikkali*.

Käydessäni kirjailija Maila Talvion kodissa Helsingissä tapasin siellä maassa silloin vierailleen ruotsalaisen taiteilija-kreivin Louis Sparren. Hänen ystävällisesti puhutellessaan minua tulin sivumennen maininneeksi asuinpaikkani täällä Nälkämaan laidassa.

— Kuulkaahan! Eikö siinä lähellä ole Vartiuskylä? kysyi kreivi.

— Eihän se niin perin kaukanakaan ole, parikymmentä kilometriä lience matkaa.

Kreivin kasvoille levisi kaihomiellinen hymy. — Niillä main vietin minä kerran hääkuukauttani, lausui hän. — Vieläköhän Rimmin kaunis Marppa elää? Tunnette kai hänet?

Hämmästyin. Tunsinhan minä Rimmin Marpan — väkäleuvan, ryppyisen, kiukkuisen akan. Mutta en mitenkään voinut sovittaa häneen mainesanaa — kaunis. Ehkä kreivi tarkoitti jotakin toista.

— Minä piirsin Marpasta kuvankin. Hän oli tosiaankin kauniimpia naisia, mitä milloinkaan olen tavannut, kertoili taiteilija vanhoista muistoista lämmenneenä.

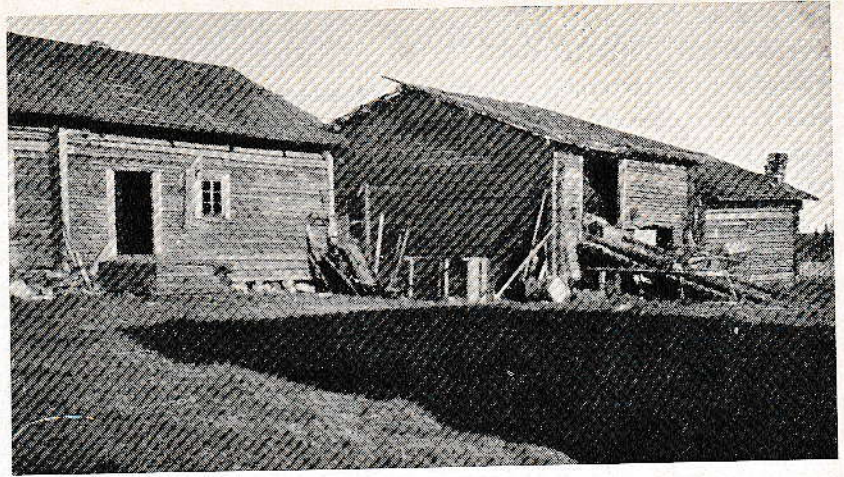
Ihmettelin yhä enemmän. Mutta sitten huomasin äkkiä, että se väkäleuka, ryppyinen, äkäinen akka, se oli juuri se oikea akka — kaunis Marppa. Piti ottaa vain pois hänen hartioiltaan ne neljä vuosikymmentä, jotka olivat vierähtäneet niistä ajoista, kun nuoret taiteilijat Louis Sparre ja Akseli Gallen-Kallela etsiskelivät itselleen malleja Kainuun pimeistä perukoista. Rajalla olevat Rimmin karjalaistalot antoivat heille sellaisia. Kallela löysi ukko Uljaskan,*) josta tuli vaka vanha Väinämöinen ihmeelliseen Aino-tauluun. Sparre ihastui Rimmin nuoreen miniaän ja ikuisti hänet.

— —

Käyn Rimmillä ainakin kerran kesässä. Ellen käy, ovat rimmiläiset minulle vihaisia. Olen heille hieman sukua ja sen vuoksi velvollinen käymään vähintään kerran vuodessa »ativoissa». Matkan varrella on Sauna-ahon torppa, ja siinä minä aina poikkean. Itse Sauna-ahossa ei ole mitään erikoista katsottavaa, mutta sen asukkaat herättävät mielenkiintoa. Sauna-Aapeli, talon isäntä, pitkäviiksinen, kyömynenäinen, entinen kaartilainen ärjyy kuin kenraali ikään. Sauna-Vappu, talon vanha emäntä, voivottelee ja lurittaa kuin viimeinen vaivainen, ja talon kolme poikaa kertaavat hymisten kaiken, mitä puhutaan, olivatpa puhujat sitten vieraita tai kotiväkeä.

Sauna-pojat ovat näet — pölöjä. Vanhin heistä Petti tosin tahtoo olla viisaan kirjoissa, mutta . . . no, puhumatta paras,

*) Tätä ei tule sekoittaa Kuivajärven Uljaskaan, josta olen myös kirjoittanut.

Ukko Uljaskan rakentama ja asuma talo Rimmillä.

(Kaikki kuvat valok. kirjoittaja.)

sanoo Lassen Manne. Nuoremmat: Väinö ja Eino eivät toki pyrikään mihinkään »kirjoihin» — he ovat pähkä-pölöjä.

Petti on naimisissakin, jo toista kertaa. Ensimmäinen eukko kuoli lapsettomana, mutta tämä toinen, pieni marakatti, sai lapsen kuukauden kuluttua sen jälkeen kun Petistä oli tehty »menttaalinomistaja». (Näin Petti itse kehui. Kovasti kyllä pappi epäili, että vihkisiköhän tuon Petin, kun se on semmoinen vähän . . . Mutta vihittävähän se oli.

— Onko sillä edes senvertaa järkeä, että sanoo minun peräsäni, mitä minä käsken? kysyi pappi minulta.

— Kyllä Petti perässä sanoo, takasin minä.

Ja loistavasti Petti selviytyikin — kertasi sekä vastaukset että kysymykset. Ihme vain, ettei pappi näyttänyt oikein tyytyväiseltä.

Kaikki pojat ovat vankkoja jurrikoita kuten isänsäkin. Väinö on vankin ja minusta — viisain. Hän ei tee mitään eikä tottele ketään. Passauttaa vain itseään sen kuin kerkiää. Ja kukapa sitä hullua passaamaan muut kuin — toinen hullu, veli Eino.

Eino riisuu kengät Väinön jalasta, asettaa ne kuivumaan, puhdistaa ne. Tuo sitten tulta piippuun ja noutaa piimää tuopilla. Kun he menevät työmaalle, tekee Eino kovasti työtä, mutta Väinö ei muuta kuin vain makaillee, neuvoskelee ja toruskelee.

Joskus Eino suuttuu, raivostuu vallan kauheasti. Silloin on oksat poissa. Väki juoksee piiloon minkä kintuista pääsee. Kaikki muut, paitsi Väinö, joka on Einon herra ja käskijä, ja jonka senvuoksi ei tarvitse pelätä hänen puoleltaan mitään.

Kun menen sisälle, istuvat veljekset vierekkäin penkillä, Aapeli makailee pöydän takana ja Vappu käpperehtii hellan luona. Väinö ja Eino vilkaisevat minuun, sitten toisiinsa ja purskahtavat nauruun. Minä mahdan näyttää heistä vallan eriskummalliselta.

— Kuuluuko sitä mitä? karjuu Aapeli-isäntä, pyöritellen julmasti silmiään.

Saunä-Aapeli.

maan tarjoamaani tupakkaa. Pölöjät siirtyvät viereeni ja alkavat kopistella piippujaan, savukelaatikkooni merkitsevästi vilkuillen. Minä tarjoan.

Tupakoimme. Aapeli kertoo sotamiesajoistaan. Kyllä silloin oli kova kuri. Kerran kun Aapelin ruotukaveri kääntyi väärin päin ja joutui seisomaan Aapelin kanssa vastakkain, niin ärjäisi väapeli, että:

- Sylykäsä sitä pirruo silimille!
 - No sylkäsitkö sinä? kyselen.
 - Vaan minähän poika sylykäsinni, öhähtää Aapeli.
 - Vaan minähän poika sylykäsinni... kertaavat pölöjät.
- Hyvästelen ja jatkan matkaa.

Korpitaipaleen loppupuolella on Kiimavaaran talo — tuskin viidenkymmenen metrin päässä valtakunnan rajasta. Pihalla tapaan talon isännän Kiima-Jaakon. Hyvin useat laskevat Jaakonkin pölöjiin kuuluvaksi, mutta minä olen toista mieltä. Ei hän pölöjä ole, ei sinne päinkään. Muuten vain vankka periaatteen mies.

Kiima-Jaakko ei tunnusta tuota mökin vieritse, peltojen peritse juoksevaa valtakunnan rajaa. Se on hänen mielestään laiton. Samaa mieltä olen minäkin. Mutta kun se siinä tällä hetkellä on, niin kierrän minä sitä mahdollisimman kaukaa. Kiima-Jaakko ei kiertele — käyttäytyy ikäänkuin ei sitä olisi olemassakaan.

Jaakon lehmät tuntevat myöskin merkillistä vetovoimaa noita rajantakaisia korpia kohtaan — tietäähän ne naudat — ja pistäytyvät sinne joka päivä paremmille laitumille. Eivätkä malta edes takaisin tulla, vaan jäävät sinne maata mötköttämään. Jaakon täytyy lähteä hakemaan — cihän niitä nyt sinnekään voi jättää, ainuita elukoita.

Venäjänpuoleiset nappaavat luonnollisesti joskus Jaakon kiinni — tällä puolenkin pistetään hänet joskus linnaan, mutta hän on, kuten sanoin, periaatteen mies. Ei hän sellaisista välittele — raja on hänelle edelleenkin ilmaa.

— Kuuluuko, kuuluuko sitä mitä? toistelevat pojat innostuneina.

— Mitäpä häntä? vastaan minä.

— Mitäpä, mitäpä häntä, yhtyvät pölöjät.

— Kuhmoonko olet matkalla? ärjyy kaartilainen.

— Kuhmoonko... yrittävät pojat. Mutta silloin Aapeli hypähtää pystyyn ja kiljaisee niin että seinät vavahtavat:

— Olkaa te hullut biljaa!

— Olkaa te hullut... häkeltävät pojat.

Aapeli huitaisee toivotto- mana kädellään ja tulee otta-

Kun Jaakko rustaa joskus tervahaudan rajanvateen, niin hakee hän suurimman osan tervaksista rajan toiselta puolen. Siellä kun niitä on niin paljon eikä ole liioin polttajiakaan. Valtiovallan ei ainakaan kannattaisi Jaakkoa tästä syyttää, sillä hyötyähän tästä on ukko kruunulle. Metsänvartiahan käy mittaamassa tervakset ja perii niistä maksun valtiolle.

Tässä takavuosina on Kiima-Jaakko vetänyt kuulemma rajan takaa pirttinsä hirretkin. Hakkasi longat kesäkelillä, kasasi ne ja alkoi odotella talvea. Polsut äkkäsivät luonnollisesti Jaakon puukasat ja asettivat niiden ääreen vahvan vartion.

— Tuleppas, tsuhna, hakemaan! uhittelivat he varmaan.

Tuli talvi. Eräänä kirpeänä pakkasyönä valjasti Jaakko hevosensa ja lähti ajelemaan kohti rajaa. Vihelsi kuitenkin mukaansa koiran, sellaisen kippurahännän lappalaispenin. Pääsee Jaakko rajalle ja pistää siinä tupakaksi. Mutta se kippurahäntä, se viilettää eteenpäin, pääsee puukasoille, äkkää vartijat ja nostaa hirmuisen metakan. Jaakko kuulee sen, kääntää hevosensa ja ajaa pihaansa.

— No ei se tsuhna ainakaan tänä yönä enää yritä, miettivät ryssät ja lähtevät pois.

Kiima-Jaakko kai tätä odottikin, sillä koko loppuyön ajoi hän honkia kartanoonsa.

Venäläiset olivat tietysti haljeta kiinkusta. Yöt päivät he vahtivat hirsikasaa. Jaakko makaili lämpimässä tuvassaan ja odotteli »aikaa parempaa», t.s. myrskyisää pakkasyötä. Ja haki sitten taas honkia. Tällaista peliä jatkui koko talven. Jaakon hirsikasa kasvoi kasvamistaan, ja vartijat käpröttelivät pakkasessa ja kiroilivat röyhykeätä tsuhnaa. Lopulta heidän oli kuin olikin annettava perään, ja Kiima-Jaakko sai honkansa. (Olisi hän saanut ne, vaikeivat olisikaan antaneet perään.)

Näin kertovat kyläläiset. Itseltään Jaakolta en ole asiaa kysellyt, niin että voihan se olla pötyäkin koko juttu. Mutta uusi pirtti Kiima-Jaakolla kyllä on ja oikein komeista hongista onkin. Mistä nuo hongat on tuotu — se ei kuulu minuun. Tutuilta ne kyllä vaikuttivat, niin että voitatpa olla kaunoisesta Karjalastakin.

Pääsen lopulta siihen sukulaistaloonkin — Ylä-Rimmille. »Kaunis» Marppa asuu Alarimmisissä, mutta heti kun hän huomaa vieraita tulleeeksi naapurin, rientää hän pakinoille. Kun kuulumiset on udeltu ja tervehyiset sanottu, alan minä pakista ukko Uljaskasta.

Ennestään jo tiedän, että ukko Uljaska on käynyt kasteella Kuivajärvellä ja on hänellä ollut mukana muitakin

»Kaunis-Marppa».

Rimmin akkoja.

kastettavia: pojat, näiden vaimot ja pojanpoikiakin. Mikä lie ollut semmoinen pakana, ettei ennen ollut ristille tullut. Ensiksi kastettiin pieni pojanpoika, sitten pojat ja näiden vaimot ja viimeksi itse ukko Uljaska. Sitten pojat vihittiin. Mutta ukkoa ei saatu vihille opilla eikä millään. Oli vain murahtanut, että:

— Välttää se vihkimättäkin!

Kuivajärveläiset väittävät, että ukko Uljaskalla on ollut neljä vihkimätöntä vaimoa, mutta sekä »kaunis» Marppa että Uljaskan miniä kieltävät tämän jyrkästi.

Miniä on Uljaskan suuri ihailija. Ukko on suorastaan hänen epäjumalansa, tuo ihmeellinen, viisas, hyvä vanhus, vaka vanha Väinämöinen, joka ei sanonut hänelle milloinkaan poikittaista sanaa. Kun akat talossa alkoivat riidellä — ja se tapahtui melko usein, sillä Uljaskan »viimeinen vihkimätön» on ollut oikea äkäpussi — niin pudisteli ukko päätään ja huokaili:

— Ohhohoini, ohhohoini, et autai mitä: hius pitkä, vähä mieltä!

Ukko Uljaska kuoli toistakymmentä vuotta sitten — 96-vuotiaana. Siis iänkin puolesta vaka vanha Väinämöinen. Haudattiin hänet Akonlahteen Vienan-Karjalan puolelle. Niin oli ukko itse toivonut. Raja oli silloin ollut jo kiinni — lupa oli täytynyt hankkia Helsingistä asti. Ja sitten olivat miniä ja Uljaskan vanhin poika kantaneet ukon rekeen ja huristaneet yli rajan. Venäläiset rajavartijat olivat hämmästyneet aika tavalla. Mutta se Helsingistä saatu paperi oli vaikuttanut. Uljaska saattajineen oli viety kylän vanhaan kalmistoon. Punasotilaat olivat kaivaneet haudan sinne runolaulajain ja tietäjain leposijojen joukkoon ja vaka vanha Väinämöinen oli laskettu maan poveen miniän sovitellessa itkuvirttä — mitään pappia ei luonnollisestikaan ollut.

Risti oli haudalle asetettu. Mutta miniä, joka joitakin vuosia myöhemmin oli käynyt rajan toisella puolen »Suomen valtion lähettinä», kertoi, että se oli kaadettu kuten kaikki muutkin kalmiston ristiä.

Yksi ainoa risti oli ollut pystyssä koko kylässä, eräällä kukkulalla. Kyläläiset olivat kuiskaten pakisseet, että punavenäläiset olivat senkin kaataneet, mutta yön aikana se oli noussut pystyyn. Jumalattomat olivat kaataneet sen uudelleen ja viskanneet alas kukkulalta, mutta seuraavana päivänä se oli ollut entisellä paikallaan. Sortajat olivat pilkkoneet sen pieniksi paloiksi ja polttaneet nuotiossa, mutta seuraavana päivänä se taas oli ollut pystyssä.

Ja pystyssä se pysyikin. Eivätkä jumalattomatkaan hirvinneet siihen enää koskea — kiersivät sitä kaukaa.

Marpasta otin kuvan. Ja vasta sitä katsellessani huomasin: Marppa on kannis — väkäleuastaan, rypyistään ja seitsemästäkymmenestä ikävuodestaan huolimatta. Hän on komea, ylväsyryhtinen, ylpeäkatseinen, kuningatar. Oikea Louhi Lohjolan emäntä, Pohjan akka harvahammas.

Suomen suku.

*Juurelta Altain läntehen
läks kerran Suomen suku.
Se korpia, soita kahlaten
Nevan rannalle pääsi taistellen, —
tuhatjoukkoinen miesten luku.*

*Osa heimoa mathasi Karjalaan,
osa kaakkoa kohden kulki;
osa joutui kauaksi Pohjolaan,
sai toiset rannoille Liivinmaan,
arq Unkarin toiset sulki.*

*Erohetkeä ennen, kerrotaan,
vala tehtiin kallis ja pyhä:
Ei miekaniskutta kuolemaan,
avunannotta taistohon uhkaavaan,
veli veljeä auttakoon yhä!»*

*Kului vuosisadat ja monetkin,
yhä vaalios taattojen valaa!
Vain yhdessä, voimin ihmeisin
tuhot voitamme kuolon ja sorronkin,
ne tulkohot julki tai salaa!*

R. A u s t i o.

